

OM ATT SOPA

Av Håkan Alsterlind, Tvärberget

Det står hundra kor i en inhägnad på en äng. Grinden råkar stå öppen och två kor går ut genom den varje minut. Hur många kor är kvar i inhägnaden efter en och halv timme? Svårt? Inte speciellt, men förutsättningarna har inget med verkligheten att göra.

Du som bodde i Edefors kommun på 40- och 50- talen och växte upp med kor vet att kor inte går ut två i minuten genom en öppen grind. Antingen går allihop ut samtidigt, eller så går de inte ut alls. Eller så traskar de ut när som helst när de får lust till det.

Om du var ung och bodde i Edefors kommun under 40- och 50- talen var det troligt att du hörde uttrycket: ”Hel och ren. Ta på dig rena kalsonger/trosor - tänk om du hamnar på sjukhus” ! När du var ung hände det säkert också att du av och till uppmanades att städa någon vrå av bostaden, troligtvis under stänk och stön. Det var viktigt att det var rent.

I dag är du måhända pensionär - som mig - och städar av och till.

Har du funderat varför? Om du nu skulle tänka någon minut, vad skulle svaret bli? Rent och fint ska det va!! Eller?

Din syn på städandet har säkert flera bottnar, men det är troligt att svaren är kopplade till ”renheten”. Men är det så viktigt att det är skinande rent - i vissa fall ja - men inte alltid. Är smuts lika heligt som renhet? Om du tycker att ditt pensionärsliv kunde vara utan renhetsivrande kommer här några tankar för att kanske ytterligare berika vår omsorg om hemmet och oss själva.

Vi städar inte för att det ska bli rent. Vi städar för att visa respekt för saker och ting. Saker och ting kan vara blommor, en brödrost, en stekspade, trasmattan i sovrummet, konfirmationsfotot,...Om vi utför våra dagliga handlingar med lite större målmedvetenhet och närvaro skulle detta troligen föra oss tillbaka till oss själva, till kärnan av vårt väsen.

Att städa blir inte längre ett måste för att få rent utan en väg till avslappning och renande av såväl det inre som det yttre.

Det är lätt ta saker och ting för givna, men ett helt genomskinligt fönster utgör en fara för flygande fåglar.

Kan det vara någonting enklare än att sopa sitt eget golv?

Komplicerat blir det först när man börjar blanda in tankar i handlingen.

När man blir alltför medveten om vad man gör, alltför försiktig - störs koncentrationen. De monotona rörelserna när man sopar golvet är ett bra verktyg när man vill träna fokus förflyttning.

Om du fortfarande är övertygad om dammsugarens överlägsenhet framför det manuella sopandet - kan du sluta läsa här, men utmana gärna dig själv genom att fortsätta att läsa om sopborstens magiska kraft - dåtidens SPA.

Den som vet lär andra. Den som inte vet lär sig själv.

Försök dig på att helt enkelt sopa, utan oväsen, utan dåtid eller framtid, utan uppsåt, utan värderingar, utan mål. Bara flytta kvasten.

När du sopar på det här sättet utvecklar du din uppmärksamhet snarare än bara uppfyller ett syfte.

Utan något mål sprider sig doften från en nyskalad citron. När du byter batterier i ficklampan - ta en stund innan du slänger bort de gamla och fundera över vad de givit dig, vad de lyst upp, de olyckor de förhindrat och de saker de hjälpt dig att hitta. Du kan ge dem ett ögonblick av respekt, ett ögonblicks tack, ett ögonblicks eftertanke. Att vara upplyst är inget dåligt tillstånd.

Efter sopandet, fundera vad som händer när inget händer?

GLIMTARNAS BEGYNNELSE

Klipp m.m. av Bernt Rutström, Bodträskfors

NORRBOTTENS-KURIREN

Onsdag 3 april 1968

PENSIONÄRER SKRIVER SIN BYS HISTORIA

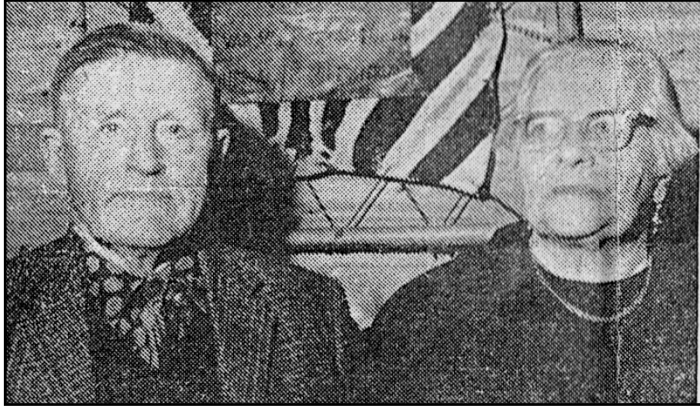
(Boden N-K) Fel, sa Robert Harlin, 85 år, deltagare i en hembygds-cirkel i Harads. Fel, sa han, när en artikel lästes om gamla herrgården i Bodträskfors om bl.a. antalet hästar i stallet.

— Jag räknade hästarna många gånger i min ungdom och jag vet att stallet inte rymde mer än 12, inte 30 hästar som det påstås. Robert Harlins kritiska anmärkning belyser den aktivitet och den uppmärksamhet som cirkelns — för pensionärer — alla deltagare är besjälade av. Det höjdes fler kritiska inlägg från deltagarna, man diskuterade, kom med nya synpunkter på det ena eller andra.

Intresserade elever i klassen, uppmärksamma och diskussionslystna.

Hembygdscirkel resulterar i museum. Cirkeln i hembygdskunskap startade för 3 år sedan i ABF:s regi och häromdagen hade man sitt sista sammanträde. I tre års tid har de 21 deltagarna arbetat med olika uppgifter, var och en har fått sitt speciella område att forska i.

Efter arkivstudier ect. har man skrivit ner sina studieresultat och nu har man gjort en intressant sammanställning av artiklarna som belyser bygdens historia. Ledare för cirkeln har varit kyrkoherde Ewert Aronsson, Harads.

Makarna Helmer och Klara Palmgren hade vid sista cirkeln att redogöra för fisket i Edefors.

Intresset bland deltagarna har varit utomordentligt stort. De har alla med liv och lust gått in för sina olika arbetsuppgifter. De har gjort arkivstudier, till och med i Stockholm, de har skrivit sina artiklar om de ämnesområden de fått. Och nu har vi en önskan: att kunna ge ut en bok om bygdens liv i gångna tider, baserad på deltagarnas arbeten.

Sista sammanträdet började som alla andra sammanträden med upprop.

Brasan i den öppna spisen i församlingshemmet vid kyrkan brann hemtrevligt och runt borden satt alla de uppmärksamma deltagarna, alla med lång livserfarenhet bakom sig.

Dagens uppgift hade Helmer Palmgren som med sin maka Klara hade forskat om fiske i Edeforsbygden. Det var en lång historia. När Helmer läst en stund så sade Klara: – Nu räcker det. Vi ska lyssna till annat också. Och så fick man lyssna till kyrkoherde Aronssons berättelse om gamla soldater i bygden – där dök namn som Rävjärn, Dunder och Wårja upp. Där talades det i något sammanhang om soldaternas blåskurna skinn. Vad var nu det?

Ja, det visste man inte riktigt. Men kanske A.R. Enberg, 79 år, kom med en antagbar förklaring. – Det motsvarar kanske något som vi kallar blåbakar. Det uttrycket används företrädesvis om icke fullt vinterhåriga ekorrar.

Ja, så diskuterades det och det var så, att man nästan glömde bort, att det skulle vara kaffe. Det var ju sista lektionen i klassen.

Den här cirkeln har också lett till att en hembygdsförening bildats i Harads, med 65 medlemmar, redan. (Glimtreds markering)

– Det är ju vårt sista sammanträde efter tre års arbete, sade kyrkoherden Aronsson. Nu ska vi ta itu med hembygdsgården. Och så började deltagarna planera och diskutera. För visst skulle man ha en hembygdsgård!

Glimtar från bygden

(Boden N-K) Medlemmarna i hembygdsstudiecirkeln i Harads har sammanställt sina uppsatser i en skrift "Glimtar från Edeforsbygden". Där skrivs om:

* Hembygden (Robert Harlin) * Kungligt mönsterjordbruk- lantmannaskola (Sten Rehnman) * Edeforsbygden sedd med främlingsögon (Ewert Aronsson) * Ångbåtstrafiken på Lule älv (Robert Harlin) * Näringar i Edefors socken & * Edefors marknad (John Blomvall) * Affärsföretag före 1966 & * Postväsendet (A.R. Enberg) * Palmgrenska väckelsen i Edeforsbygden (Ewert Aronsson) * Eyvind Jonssons år i Näsberg (Emma Forsberg) * Ordspråk och ordstäv på Haradsmålet (Hildur Blomvall) * Glimtar ur skolväsendet (Emma Forsberg) * Sagan om trollsilvret (Robert Harlin) * Bomärken (Robert Harlin) * Vid älven (dikt av Valborg Bäckström)

Av utrymmesskäl har gjorts sammandrag av cirkelmedlemmarnas arbeten, vilket i många fall är resultatet av lagarbete mellan författarna. Fler ämnen har deltagarna behandlat, ej riktigt slutförda ännu.

Möjligt är att allt kommer ut i bokform. Om man får råd. Kommunen bör väl kunna ge ett anslag.

I kyrkoherde Aronssons flitiga och entusiastiska studiecirkel har deltagit: A.R. Enberg, makarna Helmer och Klara Palmgren, John och Hildur Blomvall, Filip och Tyra Sandberg, Frida Sandberg, makarna Elam och Siri Wikström, Valborg Bäckström, Viktor Nilsson, Viola Rutqvist, Erhard Nyberg, Mallan Borggren, Sten Rehnman, Robert Harlin, Hugo Larsson, Emma Forsberg och Hilma Ögren.

Hembygdsmuseum. Edefors kommun har övertagit Kläppgården, gamla gästgiveriet i Harads. Där finns också en bagarstuga. Den skall hembygdsföreningen ta hand om. Det är meningen att man skall iordningställa ett hembygdsmuseum i stugan, som skall möbleras i gammal stil. Föreningen har redan en hel del gamla bruksartiklar ect.

Cirkelmedlemmarna var ense om att det skulle till en hembygdsfest vid midsommartid. Var och en fick i uppdrag att fundera över förslag till programpunkter. Fru Valborg Bäckström väckte omedelbart ett. Bondbröllop. Ja, det vore väl något för ungdomar som går i giftastankar.

OO

ARNOLD LAGERFJÄRD

Några minnesord om Arnold Lagerfjärd, Boden, Boden, som under åren bidragit med gott och väl 10-talet artiklar i olika ämnen i Glimtarna.

Arnold föddes den 9 oktober 1928 på sin farfars gård i Östra Bovallen.

Föräldrar var Stens och Rodrik Larsson.

Eftersom föräldrarna var jordbrukare fick naturligtvis Arnold tidigt börja hjälpa till med sysslor som han klarade av, redan under skolåldern och tidiga ungdomen.

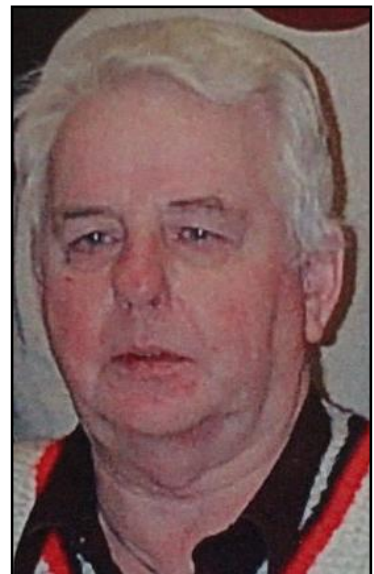
Efter skolgången, som så småningom utmynnade i polisyrket, var Arnold bl.a. åklagare i Kalix och Gammelstad.

Vid omorganisationen 1965 så valde han kronofogdebanan och kom att arbeta på många platser i Norrbotten.

Några av Arnolds större intresseområden var släktforskning samt gamla lodbössor och smidet av dessa i såväl Sverige som Finland.

Arnold gick ur tiden den 27 januari 2018.

Bernt Rutström, Bodträskfors

HARADS

(av Bernt Rutström, Bodträskfors,)

ligger vid *Luleälven*, längs riksväg 97 cirka 48 kilometer nordväst om *Boden*. Orten har god service med bland annat *badhus*, *bibliotek*, *bensinstation*, *handel* och *verkstäder*. *Utsiktsklippan* på gångavstånd från centrum erbjuder en storslagen utsikt över älv-dalen. →

Kläppgårdens bygdegårds- och hembygdsmuseum har en rik samling föremål från Edeforsbygden.

Foto: Bernt Rutström

I Kläppgården finns även en gammal skolsal samt en lanthandel från början av förra seklet.

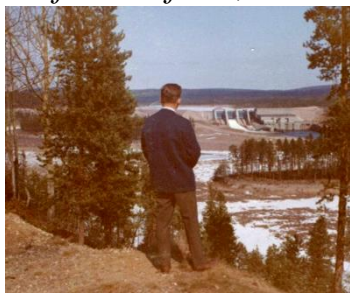

I Harads ligger församlingskyrkan, *Edefors kyrka*, med snidade takkronor och altartavla. Takmålningarna är utförda av konstnären Erik Jerkhe.

Edeborg är Harads *bygdegård*. Det var ofta dans där förr men numera endast när evenemang som Haradsdagen pågår. Harads är ett centrum för *Bodträskfors*, *Västbo* och *Södra Harads* som alla ligger inom en 5 kilometers radie.

HISTORIA

Edefors laxfiske, 18 kilometer nordväst om Harads, är känt sedan 1300-talet.

Forsen är utbyggd genom *Laxede kraftverk*, men på holmen finns stugor och bodar från 1700-talet som är klassade som *byggnadsminne*.

På holmen finns även en *labyrinth* som är säregen på grund av sitt läge långt in i landet. Byn omnämns i skattelängden redan på 1500-talet. Den är centralort för omkringliggande byar.

Vy mot kraftverket. Foto: Vivi-Ann Rutström

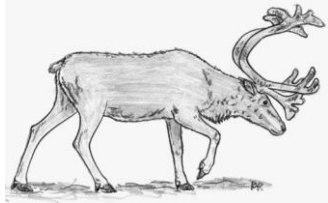
Vid *Edeforsen* finns lämningar efter ett kanalbygge från 1865 där Sveriges första arbetaruppror ägde rum. Det var första gången i Sveriges historia som militär tillkallades för att slå ned ett arbetaruppror.

Harads innehar *Norrlands värmerekord*; 36,9 grader registrerades den 17 juli 1945.

Källa: Wikipedia

TOTTE OCH LIVET MED RENEN

Av Thorbjörn Enberg, Harads

Intervju med Tord "Totte" Simonsson.

Första frågan är hur du fick ditt smeknamn "Totte"? Totte berättar att de hände i barnåren i skolan när en kille inte kunde uttala det riktiga namnet "Tord". Sedan har smeknamnet fått hänga med hela livet intill nu. Vi kallar intervjuoffret då för Totte vi också.

Uppväxt

Totte föddes i Harads 1942 och har alltid levt och verkat här. Föräldrarna är Nils Åke och Adelina och pappan Åke var själv slaktare, samma som Totte blev tidigt i livet. Han fick börja hjälpa till redan i 12-årsåldern på kvällar och helger. Totte hann gå skola både i Stämmolokalen, Gamla folkskolan, Hedenbergs-skolan och den nybyggda skolan. Hobbies i unga år var längdskidåkning och han vann faktiskt en skoltävling när han var 12 år.

Sedan vid 14 års ålder ordnade Anders Engström skidor, stavar, pjäxor och skjutsade Totte till en skidtävling i DM och den vann han också. Skidorna finns kvar i garaget.

Militärtjänsten gjordes i Sollefteå, dit han åkte ned som Slaktare men fick bli Signalist. I övrigt är Totte självlärd i slaktarbranschen men med familjen som läromästare. Redan i skolan kunde pappa Simonsson begära ledigt för Totte och han fick åka till någon bonde och slakta en tjur. Åka buss med stål, slaktmask, 2 skott och en kniv till bonden. Totte minns att bonden var tveksam hur han skulle klara av en stor tjur som 12-åring. Frun i huset avgjorde det hela med orden; **"Har slaktar Simonsson skickat pojken, då klarar han av jobbet."** Tjuren föstes ut och öppningen var mot solen vilket gjorde att tjuren bländades och stannade upp direkt utanför porten. Totte knackade då enkelt tjuren med slaktmasken när den stod stilla och slakten kunde börja.

Yrkeskarriären

Första jobbet var hos Edefors Elförening tillsammans med Einar Vestling och Artur Johansson där Totte hjälpte till med att mäta jordledningar. Då var han 13 år. Sedan kombinerade han med jobb som "grovis" på bygget med "Granlunds-huset" och brobygget i Edefors samt rivningsjobb på brobygget i Porsi.

Jobbet i Porsi var livsfarligt eftersom Totte skulle sopa 10 cm smala balkar varje morgon då de redan lyft bort brobanan av plank. Balkarna måste vara rensopade för att arbetarna inte skulle halka. Arbetet genomfördes utan några som helst skyddsåtgärder.

Detta skedde runt 1960 när han var 18 år.

Simonsson släkten

Det fanns 2 barnkullar hos Simonssons eftersom Åke pappan varit gift 2 gånger. Första kullen gav John, Olle och Arne och i andra kom Åke, Mariann och Totte. Sedan fanns det ytterligare en bror, Karl-Erik. Hela Simonsson klanen har alltid samarbetat i de olika företagskonstellationer som funnits. När Sameprodukter gick i konkurs hade företaget 78 anställda i Harads, i Strömsund 24 och i Stjärnfors 5 årsanställda.

Simonssons och renslaktens utveckling

Totte berättar vidare om renslaktens utveckling genom tiderna.

Från början slaktade Simonsson både nöt och ren och körde nöten till Ove Erikssons slakteri i Boden. Det var under 60-talet. När renslakten började för John på 50-talet var renköttet klassat som oätligt för folk. Sida, lägg och hals betraktades som hundmat. John skapade då namnet "Renslav" och började tillverka den nya produkten. Företaget växte och produktantalet växte.

Han berättar att de först började slakta ute på marken i skogen. På vintern gjorde man en skåra i snön och de nästan tama renarna kunde hållas ute på en myr eller tjärn med hjälp av hundarna.

De slaktade renarna på rygg i skåran och vände dem sedan på mage för att de skulle kallna en bit ifrån. Sedan slet de av skinnet, lämnade renen och fortsatte med nästa ren. Sedermera låg renarna i bredd i en lång rad. Ett hårt jobb.

Nästa utvecklingssprång var ett **få upp slakten från backen till en slags träbock** så arbetsställningen blev bättre. Konkurrenterna hånade Simonssons för det nytänkandet, men snart tog de efter och gjorde på samma sätt. Därefter började man använda **långa kedjor mellan träd där man hängde upp renen**.

Nästa stora förändring var när John uppfann den så kallade **"slaktbussen"**. Mobilt slakteri. Ett kylskåp på en lastbil med vattentank. John sökte och fick patent på metoden men den var svår att skydda. Användes in på 70-80-talet. Renägarna var dock emot transport av levande ren länge. Detta för att skydda djuren eftersom de lastades på fel sätt. Slaktbussen kom redan 1961. Transport av levande ren började i mitten av 60-talet. Ändå slaktades det med slaktbussen parallellt. Renägarna fick välja.

De fick 0,75 kr mindre per kilo om renen slaktades på plats eftersom Simonsson måste ha med slaktare. John och Åke ville först prova Ph-värdena genom

provslakter innan det nya systemet infördes över hela linjen. Testet gick ut på att lasta ett 10-tal renar, köra runt och sedan slakta för att kunna mäta Ph-värdet. En gång for Totte för att lasta ren vid Volta utanför Arjeplog. Det tog 12 timmar att lasta 120 ren. Fel bryggtyp för lastningen. Då beslöt de att anställa en renskötare som kan ren för att hjälpa dem hantera renarna rätt. Renskötare var Arne Larsson från Rans sameby och arbetade i Harads i flera år för att kunna förbättra lastnings- transport och lossningsmetoderna.

Totte bakom ratten

Först krävdes det färsk snö i hagarna i Harads och hö till renarna. Det gick inte så bra eftersom renarna fick skvalpmage, utav att äta snö och torrt hö. En veterinär, Peter Viklands, som jobbade i Harads löste problemet. Han tog 2 vattenhinkar med +18 grader i en hink och kallvatten i den andra och ställde ut i hagen. De såg att renarna drack det tempererade vattnet. Då konstruerades vattenkärll med rätta temperaturen tillsammans med Norbergs El. Så är det ännu idag med dessa värmslingor. Anledningen är att renarna skulle bli lugnare samt släcka törsten.

Sedan kom Tjernobyl på 80-talet. Då krävdes utfordring av renarna för att sänka bequerel-halten och kunna få sälja renköttet. I och med det såg även renägarna att det gick bra att utfordra ren och då accepterade de också den nya tiden med renslakt i slakteri.

Detta utökades så att även höstslaktade sarvar kördes till slakteriet. Idag körs i princip alla renar levande till slakteriet, vilket man tidigare trodde var omöjligt. Totte berättar att han for ända till Vinklumpen i Jämtland för att hämta det första lasset med levande sarvar (fullvuxna hanrenar). Vinklumpen ligger ovanför Strömsund mot fjällvärlden. Han körde hem till Harads hela natten, en 8-timmars resa, och framme i Harads slaktades renarna, vilket gick mycket bra. Totte hade gjort en speciell åtgärd innan avfärd genom att såga av hornen. Därigenom blev renarna mycket lugnare. I och med den tuffa åtgärden var vapnen = hornen borta.

Totte berättar också att de första transportbilarna hade 3 våningar på släpet och rymde då 300-350 renar som stängdes in 5 i varje bås. Under tiden transporten rullade var det helt tyst. Det var vid lossning som det blev kritiskt för renarna att hålla sig lugna. Det tog 2 timmar att lossa lasten med den första tekniken. På 2000-talet förändrade Simonsson lossningen med hjälp av Roland Persson och Bomek AB som tillverkade en brygga som täckte hela bilens bredd och var hydrauliskt justerbar och hade en spanjolett för öppning. Varje våning blev då

öppen utan fackindelning och när den första renen gick av så följde de andra lydigt efter. Detta system kortade lossningstiden från 2 tim till 15 min. I och med det kunde ekipagen gå i skytteltrafik och bara byta förare.

Totte har jobbat både med skogssamerna och fjällsamerna. Skogssamerna startar tidigare med höstslakten. När det gäller storlek på renarna menar han att det inte är någon större skillnad på skogsrenar och fjällrenar. Den största ren som han slaktat var en fjäll-ren på 128 kg.

Det geografiska området Simonssons jobbat inom är från Idre i söder till Könkämää i norr. På 60-talet och 70-talet köpte John Simonsson även en hel del ren från Ivalo-området i Finland..

Den stora utveckling Totte varit med om är att ändra transporterna till att flytta levande renar istället för slaktade, samt hur man ska handskas med ren före transport. Som djurvän kollade han även om de nyanställda hade samma inställning.

Prisutveckling på renkött

Arbets sättet inom rennärningen har ändrats så att det är mycket dyrare idag att sköta ren. Det är enormt dyrt idag att vara renägare eftersom i stort sett all ren måste flyttas med biltransport.

Inköpspriserna har förändrats så att på 50-talet köptes renen på rot. Renägaren fick 100-150 kr per ren. Idag slaktas mest kalv. På 00-talet kostade renen i inköp 70-90 kr/kilo. Idag är priset ca 90 kr/kg

Produktutveckling

Produktutvecklingen på renkött har förändrats mycket från att endast kunna sälja sk ”lappstyckad rygg” på 50-60-talet till dagens breda utbud. När ”renskaven” kom igång utvecklades även andra nya produkter. Från slutet av 60-talet började de torka renkött för avsalu. Före det var det renägarna själva och bybefolkningen som torkade kött. De rökta produkterna togs först fram i Själevad innan det startade i Harads.

Framtiden för rennärningen

Framtiden för rennärningen är tuff eftersom renägarna ofta inte har råd att vara renägare året runt utan måste kombinera med annan verksamhet av kostnads-skäl. Flera boenden och dyra transportkostnader kommer till. Dessutom ingen semester, så till slut orkar de inte när det inte blir några lugna perioder.

På sommaren jobbar de med andra jobb utanför rennärningen. Även hårt slitage på maskiner och dyra helikoptertransporter spelar in. De flyger ju till kalvmärkning på sommaren, och hopsamling av renar till renhagen sker ofta med helikopter när det är renskiljning höst och vinter. Även resor till stugor i fjällen gör att kostnaderna blir jättehöga med helikoptertransport. Kanske 80-100.000 kr

per familj. Barnen vill inte alltid ta över efter sina föräldrar utan har andra bättre betalda jobb utanför rennäringen.

Mängden renar till slakteri i Norrbotten är större nu än tidigare eftersom andelen som säljs som "matren" minskat. Minskningen beror på priset. En ren på 50 kg kostar ju idag ca 5000 kr. Andelen slaktade renar varje år i Norrbotten av totala antalet är cirka 10 %.

Rovdjuren gör stor skada genom att skingra renhjorden och tar även många renkalvar. Renarna blir oroliga och är svåra att samla.

Klipp från artikel i SVD 2012.12.20:

I Sverige ryms det cirka 250000 renar beroende på att tillgången på bete inte är obegränsad. För att få en på utkomst (300000 kronor per år) från sin renskötsel behöver en renskötare ha en hjord på 700 renar, välnärda och med rätt kön och åldersfördelning. Det finns framstående företrädare för Svenska Samer Riksförbund som påstår att det krävs 900 renar för att nå denna inkomst i dag. Räknar vi utifrån den lägre siffran leder den oss till insikten om att det finns ett ekonomiskt utrymme för knappt 400 renägare, att försörja sig på sina renar i landet.

I verkligheten finns det i nu läget 4600 renägare, de flesta med väldigt få renar, långt färre än vad som kan anses ekonomiskt försvarbart enligt ovanstående. Därför befinner sig näringen i kris, djup kris.

DET HÄNDE I LAKATRÄSK (Avkortad version)

Läst och upptecknat av Bernt Rutström, Bodträskfors

Året var 1959, samma år som Ingo blev världsmästare i tungviktsboxning. Den episod jag nu tänker berätta hände när distriktslantmätare Å.S. och jag skulle fara till det då blomstrande samhället Lakaträsk.

Den som på den tiden färdades mellan Boden och Lakaträsk på våren vet ju att den vägen var full av tjälskador. Denne Å.S. var inte känd för att vara en stor bilförare, så när vi närmade oss de värsta tjälskadorna sade han ”Nu är det bäst att Lindström håller i sig” och trampade gasen i botten på sin Opel Kapitän för att ta sig över. Det smäll och brakade i bilen men över tog vi oss.

I alla fall så tog vi oss så småningom fram till Lakaträsk där vi skulle staka ut ett antal tomter till egnahemsbyggare.

Å.S. använde aldrig teodolit vid mätningarna, utan det var ortogonal mätning med vinkelprisma mellan polygonerna. Vi stakade och mätte och stakade och mätte och dessemellan satte han sig i bilen och slog i sin sexställiga tabell och multiplicerade dessa cosinus och sinus i huvudet till ortogonala koordinater.

Någon ”pinnharv” behövde han inte.

(Pinnharv = Odhners s.k. räknescurra. Anm. av red.)

Teodolit från 1958

Så småningom (= några dagar) hade vi stakat ut dessa 5-6 tomter och markerat med järnrör, och Å.S. tog fram sin skrivmaskin och skulle gå in i ett av husen för att hålla sammanträde.

Före detta öppnade han bakluckan på sin bil och bläddrade bland alla inslagna grejor (alla grejor var nämligen inslagna i tidningspapper, rör borrh, yxa mm) och gav mig en flatfil och sade: ”Nu kan Lindström gå runt och fila av graderna på tomtrören vi slagit ner, under tiden har jag sammanträde”.

Förvånad tog jag emot den, men hade distriktslantmätaren sagt det så var det bara att göra detta. Så jag gick runt alla tomterna och filade tomtrören släta och runda i toppen.

Så om ni någon gång har vägarna förbi Lakaträsk i Edefors socken, så gå och känn på vilka släta och fina tomtrör som där finns.

Berndt Lindström BD4

Källa: *Svensk Lantmäteri-tidskrift 1981:6*

SYSTER RUTH - 30 år som sjuksköterska i Harads.

Av hennes dotter Eva Bergdahl

Mamma föddes den 27 september 1916 i Sävast. Föräldrarna bodde i Lars-Persgården. En släktgård där de drev jordbruk. Hon var nummer fem av sex syskon. Den äldsta var en pojke, Ruben. Sedan kom Edith, Ragnar, Harald, Ruth och Inga. Det var bara två år mellan de yngsta flickorna.

Gården finns fortfarande kvar i slakten, men det bedrivs inte längre något jordbruk. En del av ägorna, bland annat där sommar-lagårn stod, fick säljas till förmån för den nya vägen mellan Boden och Luleå.

När mamma var 6 år dog mormor av sprucken blindtarm. På den tiden fick man åka hästskjuts till lasarettet i Boden. De kom fram försent. En stor tragedi för familjen och det präglade syskonen lång tid framåt. Speciellt för flickorna, som nu saknade en ledande hand i allt arbete på gården. Till att börja med anställdes en piga, men så småningom tog flickorna över allt hushållsarbete m.m. som tillkom dem. Mamma har berättat att det var tungt, men kunde också ha sina uppslupna stunder när tre fnittrande tonårstjejer härjade fritt i det stora bondköket.

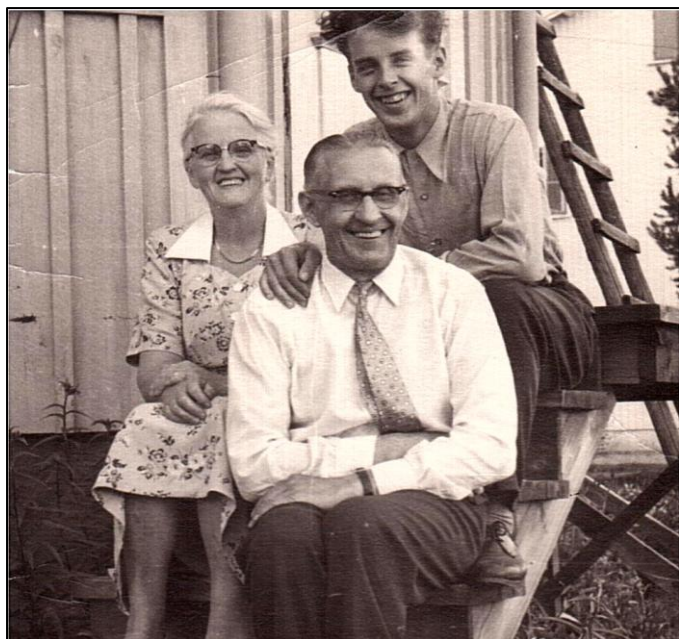
Vid vuxen ålder reste mamma söderut för att utbilda sig till sjuksköterska. Det var under studietiden i Gävle som hon träffade min pappa, Alexander Depa. Också han studerande. Jag vet inte allt hur det var mellan dem, men de hade i alla fall inte hunnit gifta sig, när mamma blev med barn. Tråkigt nog valde han att resa tillbaka till sitt hemland Polen. De behöll kontakten och han kom på besök några gånger.

Hemliga besök. Det var mycket hysch hysch om det där. Jag fick egentligen inte veta något om min pappa förrän jag var tio år. Trots det har jag ett glasklart minne av den där främmande mannen, som satt i soffan och pratade allvarligt med mamma. Jag hade fått lite ovanliga och fina presenter, och det kanske bidrog till minnet.

Jag vet väldigt lite om deras relation. Senare i livet träffade jag pappa och hans nya familj. Det var spännande att se sina halvsyskon. Jag har fått små förklaringar till varför det blev som det blev, och jag tror att han ångrade sig lite. Han var inte gift då, men han påstod att han blev påverkad av sina kompisar.

Mamma var 6 år äldre och det var visst vansinnigt mycket på den tiden för en kvinna. Jag har förstått att mamma var mycket kär i honom och kände sig kränkt.

Vi bodde i Rutqvists hus på övervåningen. Senare flyttade vi till de nya radhusen vid tennisbanan, när jag var i 11-årsåldern. Jag flyttade hemifrån i och med gymnasiet, och 1974 köpte mamma sitt lilla hus på Betsvägen. Det såldes senare efter det att mamma hade gått bort, men tyvärr tog inte köparna hand om det på ett bra sätt. På den tiden då mamma kom hit fanns ingen vårdcentral. Det fanns en läkarmottagning i den stora läkarvillan där dåvarande

Viola och Arthur Rutqvist med sonen Bo

Dr Helmer Cederlund bodde (nuvarande församlingshemmet). Men allt det som rörde sjuksköterskan fick skötas i hennes eget hem. Ett av rummen i vår lilla lägenhet hos Rutqvist fick alltså upplåtas till "mottagningsrum", som det hette. Tråkigt för mig eftersom det kunde ha varit mitt rum. Vi hade ett stort vardagsrum, en ganska stor hall, kök förstås och så det där mottagningsrummet. Det fanns ett till rum med balkong, men det var för kallt på vintern och användes bara på sommaren. Kallades "kallrummet".

I mottagningsrummet fanns ett stort skrivbord i ljus trä med lådor. Där skötte mamma sina rapporter och dokumentationer. Det stod mot fönstret som blickade ut över pensionärshemmet. Det fanns en undersökningsbänk i galon, och mot väggen till köket stod ett stort skåp i samma träslag som bordet. Därinne fanns alla instrument som rondskålar, pincetter, sprutor bandage, kompresser och mediciner. Innan plastsprutorna kom fick man koka sprutor och instrument. Mamma hade en särskild panna för det. Ibland, men väldigt sällan, fick mamma besök av någon som behövde hennes assistans hemma (i mottagningsrummet).

Jag kommer ihåg ett akuttillfälle när en familj på resa hade råkat ut för en smärre olycka, och kom uppför trapporna med en liten ettårig pojke som behövde plåstras om. Man hade ju inte barnstolar på den tiden.

Det kom ibland stora paket till oss innehållande sjukmaterial, och ibland kläder och skor som skulle delas ut till utsatta familjer i distriktet. De kom från "landstinget", och det där landstinget var något jag inte hade koll på som liten.

Det var mystiskt för mig. Jag hörde också ofta ordet ”kontroll” och eftersom jag var i sagoåldern tänkte jag att det där landstinget som det kom så mycket från hade något med troll att göra.

Jag hade barnflickor när jag var riktigt liten, som passade mig, när mamma åkte ut på sjukbesök. Det var unga tjejer från byn. Jag kommer ihåg att det var Lilian Boström, dotter till målarmästare Edvin Boström, Ulla-Britt, Tant Mallas dotter, som bodde i det lilla huset bredvid brandstationen. Vi var ofta i hennes kök och jag kommer ihåg tant Malla som en mycket snäll och varm person. Sedan var det en som hette Ilse Nilsson. Hon var länge hos oss, och jag tyckte mycket om henne. När jag blev större hade jag ingen barnflicka. Vi barn som bodde runt ”tandklinikern”, som var relativt nybyggt då, lekte ute nästan jämt. Det var sparsamt med biltrafik. Så sparsamt att vi hann göra snölekar på vägen, innan någon bil kom. Vi sprang in och ut hos varandra. Då fanns det ju nästan alltid en mamma hemma, men eftersom min mamma inte alltid var där kunde vi leka ostört hos mig.

Stackars mamma! Det kunde hända att hon kom hem, och vi hade trolldag över hela golvet i köket. Vi lekte också doktorslekar i mottagningsrummet. Sprutade nallar fulla med vatten. Det var förstås inte tillåtet. Annars fick vi hålla till i vardagsrummet. Där lekte vi med pappersdockor och skapade världar och samhällen på ryamattan. Det var nog tur att barnen var ute så mycket på den tiden, när det kunde vara så trångbott jämfört med idag.

När mamma jobbade hade hon speciella kläder. Jag kommer ihåg hennes blåa klänning med vitt förkläde och en liten vit systemössa. Hennes ytterkläder på vintern var en sorts grå kjol med tillhörande jacka. Och så hade hon sin svarta sjuksysterväska med sig. När mamma skulle ut på sjukbesök fick hon åka taxi. Hon hade ingen bil och det dröjde ganska länge innan hon tog körkort. Hon hade ett stort distrikt. Det var patienter som skulle ha sin dagliga omläggning, sina mediciner och tillsyn av olika slag.

Det fanns en till sköterska som även var barnmorska. De jobbade ihop.

Jag, Eva, och mamma ”Syster Ruth”

Den första jag kommer ihåg hette Anna Samuelsson och bodde i lägenheten ovanpå hos Evert o Ruth Öhrvall. Vi var ofta där, och Monika och Solveig blev mina första lekkamrater.

Det som var jobbigast för mamma var sjukbesöken på natten. Hon har berättat att Viola och Arthur som bodde nere erbjöd sig att passa mig när jag sov, men ofta vaknade jag, och jag minns hur spännande det var att få på sig overallen utanpå pyjamasen och följa med i taxin.

På helger och skollediga dagar fick jag ofta följa med på sjukbesök. Den taxichaufför som jag bäst kommer ihåg var Vilhelm Larsson. Vi var ofta hemma i Vilmas kök och blev bjudna på mat.

Blodpalt, vanlig palt och plättar är det som jag mest kommer ihåg. Och *Mjuktilla*. På den tiden bakade man i bagarstugan i nuvarande hembygdsgården.

De där taxiresorna och sjukbesöken har jag bara intressanta minnen från. Jag fick ofta följa med in och sitta i köket hos folk ute i byarna. Ibland fick jag inte följa med in, och det förklarade mamma med att de hade "scharlakansfeber" där. Det var förstås en nödlögn, men jag gick på det ända tills en dag i 25-årsåldern, när jag var hemma på besök. "Varför hade man så mycket scharlakansfeber på den tiden?" frågade jag. "Men det sade jag ju bara" svarade hon, "för det var ju inte alltid lämpligt att du följde med in."

Hemmet på Betsvägen

Mamma stannade länge på sin post i Harads.

Jag har ibland undrat varför. Vi talade ett tag om att flytta till Kalix, men det blev aldrig av. Jag är i och för sig tacksam att ha fått växa upp i denna fina lilla by och att haft anledning att komma tillbaks mellan åren, men nog skulle jag ha

Ett minne under ett av sjukbesöken sticker ut.

Det var på vintern. Mycket snö och jag följde mamma upp till en gård som låg för sig. De hade inte skottat och vi fick pulsa fram i meterhög snö. Jag gick först och mamma efter i sin snäva systerdräkt. Arg som ett bi för att de inte hade skottat.

Mannen i huset stod i dörren när vi kom fram. Till synes oberörd. Jag kommer inte ihåg vad som sades, men han såg sur ut. Tyckte vi var sena till råga på allt. Och det var inte han som var sjuk.

unnat mamma att få se något annat. Att röra på sig. Var hon ensam? Nej, hon hade många vänner i byn, och så hade hon "flickorna". Det var det gäng som hon studerade tillsammans med i Gävle och Örebro. Hennes kurskamrater. De behöll kontakten hela livet. En av dem, Esther Johansson, var min gudmor. De träffades alla semestrar och skickade alltid julklappar till varandra.

Efter en höftledsoperation i början på 90-talet blev mamma sämre i minnet, och det kunde så småningom konstateras att hon fått Alzheimers. Jag och min moster Inga, som bodde i Boden fick henne flyttad till ett boende där, men efter ett par år, då hon blev sämre flyttades hon till Harads äldreboende .

Hon dog 1997. 81 år gammal.

Mamma var mycket respekterad och omtyckt som sjuksköterska. Hon hjälpte många även utanför ramarna. Hon tog egna initiativ, när hon såg att någon behövde hjälp. Speciellt kvinnorna. "Så här kan du inte ha det" lär hon ha sagt, och ordnade sedan med det som behövdes. Hon tog hem barn någon gång till oss. Barn som inte hade det bra hemma och vars föräldrar behövde hjälp från socialen. Hon var en lyssnande människa, som hellre lyssnade på andra än talade om sig själv.

På sätt och vis var hon en kändis i byn som "Syster Ruth", även om många som växt upp på senare tid och inflyttade inte kommer ihåg henne. Många minns henne som skolsyster. Eftersom jag varit borta från byn så långa tider, är det inte alla som vet vem jag är. "Vem är du då?" "Syster Ruths dotter "säger jag. "Javisst, henne har jag fått sprutor av!" Säger de nästan alltid.

Nybliven sjuksköterska

Jag vill avsluta med en "sötis" från 50-talet. När det var Mors Dag hade vi barn runt tandklinikens en hemlig ritual som vi praktiserade några år. Vi träffades kl 4 på natten. Vi smög ut när alla sov, och tassade över ängarna i vårljuset ned mot älven. Där i bäckarna plockade vi kabeleker. Sedan gick vi upp till tandklinikens och in i tvättstugan. Där hade vi förberett med vissa kärl som vi kunde lägga blommorna i, så de höll sig tills vi senare kunde hämta dem för att lägga på morgonbrickan med fika och Mors Dags-kort.

Jag hörde aldrig någon vuxen säga något om det där, eller fråga när eller hur vi plockat blommorna. Förmodligen visste de allt, men låtsades inte veta. Kanske.

VÅRT BIBLIOTEK

Av Ingrid Bergman, Harads

Vi är tacksamma över att i vår by ha ett fint bibliotek inrymt i skolans lokaler. Vår bibliotekarie, Christoffer Nordmark, finns på plats där tre dagar i veckan. Förutom att han sköter den vanliga låneverksamheten, inspirerar och hjälper han bl.a. byns bokcirkeldeltagare att välja intressant litteratur och beställa uppsättningar av valda böcker till deltagarna.

Inte minst värdefull är möjligheten för skolans elever att på ett enkelt och naturligt sätt få kontakt med bra litteratur. Tillgängligheten till biblioteket och en intresserad bibliotekarie gör allt enkelt.

Christoffer berättar, att han samarbetar med fritids och har Sago-onsdagar, som förutom läsoplevelser inkluderar fruktstunder, teckning och samtal om "allt mellan himmel och jord". Barnen stärker på så sätt sitt intresse och sin förståelse för biblioteket och god litteratur.

PANDEMI I LANDET

Av Bernt Rutström, Bodträskfors

I dessa dagar, när vi som bäst håller på med färdigställandet av 2020 års utgåva av Glimtarna, härjas landet av en omfattande epidemi som fått namnet **Corona**, eller Covid-19-infektionen, som den också kallas. Denna är alltså den tredje pandemin som inträffat efter år 1900.

Hongkonginfluensan har jag inget minne av, trots att den ligger närmare i tiden. Men det kan nog bero på att den inte störde mig något. Däremot blev jag rätt så dålig av Asiaten. Under skogsavverkning vid "Fällryggen" låg jag i en skogskoja tillsammans med bl.a. två av mina bröder, Evald och Egon.

Den förre blev nog lika sjuk som jag. Egon däremot, var nog bara dålig en halv dag. Jag ser ännu liksom för min inre syn, hur han låg lutad mot väggen i överslafen med bar överkropp. Svetten rann nerför bröstet och mycket talade för en längre vistelse i sängen i det läget.

Men på eftermiddag'n meddelade han att verktygen borde tas om hand. Därför gick han ut till arbetsplatsen och blev borta till mörkningen. Dagen efter fortsatte avverkningen för hans del.

Beträffande spanskan så påverkas jag bara så här i efterhand av det faktum att den tog livet av min fars påtänkta hustru 1918.

Om detta var till nackdel för honom och henne, så var det möjligen till fördel för mig. I så motto att om hon inte fått släppa livet till så hade förmodligen inte jag funnits? I sanning en hypotetisk tanke!

Hur denna nya influensa kommer att utfalla för vår del av landet, och för oss som påtagit oss detta skrivuppdrag som snart ska gå i tryck, är naturligtvis omöjligt att avgöra i förväg.

Har i alla fall kollat med Wikipedia och kan relatera följande om de föregående Pandemierna:

Asiaten var det vardagliga namnet på en influensa som upptäcktes tidigt 1956 i Kina och som fick stor utbredning över hela världen fram till 1958.

Den räknas som en av de tre pandemierna under 1900-talet. Sjukdomen orsakades av influensa A-virus av undertypen H2N2 och identifierades först i Guizhou i Kina tidigt under 1956. Influensan spred sig som en pandemi över hela världen och nådde Singapore i februari 1957, Hongkong i april och USA i juni. I Sverige hade influensan sin kulmen i oktober 1957, med ca 312 000 smittade.

Det totala antalet dödsfall varierar i olika källor, men anges till mellan 1 och 4 miljoner.

WHO anger ”omkring” 2 miljoner. Antalet dödsfall i USA var omkring 69 800.

Hongkonginfluensan var en pandemi som utbröt i Kina sommaren 1968 och spred sig sedan till Hongkong där en halv miljon människor insjuknade.

Mycket snart kunde man visa att influensaepidemin orsakades av ett nytt virus H3N2, som är en subtyp av influensavirus typ A. Infektionen spred sig över Asien augusti 1968 och nådde Indien och amerikanska kontinenten i september, bland annat med hemvändande soldater från Vietnam.

Vid denna tid började den även dyka upp i Europa, medan den kom till Japan först i januari 1969. Antalet döda i världen beräknas till 1 miljon vilket ska ställas i relation till antalet döda i Spanska sjukan där det enligt olika uppskattningar dog mellan 20 och 100 miljoner människor

I Sverige uppträdde sporadiska fall i november och december 1968, och övergick en första våg under de första månaderna 1969, då omkring 300 000 registrerades i slutet av februari. En andra kraftigare pandemivåg svepte över landet vid årsskiftet 1969 – 70.

Konsekvenserna för samhället, som de framgick i medierna, var relativt få.

Men det blev svårt att komma fram till Televerkets SOS-central och mycket svårt att komma i kontakt med läkare och sjuksköterskor.

En viss kritik riktades mot regeringen för dålig beredskap mot Hongkonginfluensan, där man menade att en bättre tillgång på vaccin kunde ha de minskat insjuknandefrekvensen påtagligt.

Spanska sjukan, även kallad spanskan, var en ovanligt svår och dödlig form av influensa som spreds över hela världen i slutet av och strax efter första världskriget.

Dess ursprung är okänt. De flesta dödsoffren var unga vuxna, vilka i övrigt var vid god hälsa. I normala influensaepidemier är det istället barn, gamla och personer med försvagat immunförsvar som drabbas hårdast

Pandemin varade mellan mars 1918 och juni 1920 och nådde såväl Arktis som avlägsna öar i Stilla havet. Mellan 50 och 100 miljoner människor dog, vilket gör spanska sjukan till den pandemi som skördat flest liv i mänsklighetens historia på så kort tid.

Källa: Wikipedia

o-o

Ja, det var just det....

– Anser du att jag kan gifta mig med en kvinna, som är mig underlägsen i intelligens?

– Ja, varför inte! – Om det nu finns en sådan!?